

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

TREČIASIS SKYRIUS

ČIAPAS prieš LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 4902/02)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2006 m. lapkričio 16 d.

Byloje Čiapas prieš Lietuvą,

Europos Žmogaus Teisių Teismas (trečiasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko B. M. ZUPANČIČ,
teisėjų J. HEDIGAN, *paskirto dalyvauti nuo Lietuvos,*
C. BÎRSAN,
V. ZAGREBELSKY,
A. GYULUMYAN,
E. MYJER,
DAVID THÓR BJÖRGVINSSON,
ir skyriaus kanclerio V. BERGER,

po svarstymo 2006 m. spalio 24 d. uždarame posėdyje,

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Rolandas Čiapas (pareiškėjas), kuris 2001 m. liepos 31 d. Teismui pateikė pareiškimą (Nr. 4902/02) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 34 straipsnį.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. Pareiškėjas teigė, kad jo susirašinėjimo su privačiais asmenimis cenzūravimas Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2001 m. lapkričio 19 d. iki 2003 m. balandžio 1 d. pažeidė Konvencijos 8 straipsnį.

4. 2005 m. lapkričio 24 d. nutarimu Teismas paskelbė pareiškimą iš dalies priimtinu.

5. Pareiškėjas ir Vyriausybė pateikė savo pozicijas dėl bylos esmės (59 taisyklės 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

6. Pareiškėjas gimė 1966 metais.

7. Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

8. 2000 m. lapkričio 13 d. pareiškėjas buvo sulaikytas dėl plėšimo ir turto prievartavimo¹. Vėliau teismas skyrė jam suėmimą bei keliskart pratęsė šio suėmimo terminą.

9. 2001 m. lapkričio 19 d. prokuroras, vadovaudamasis Kardomojo kalinimo įstatymo 15 straipsniu, priėmė nutarimą cenzūruoti pareiškėjo laiškus. Kaip pagrindą cenzūravimo būtinumui prokuroras nurodė grėsmę, kad pareiškėjas gali mėginti daryti poveikį liudytojams ir nukentėjusiesiems baudžiamajame procese.

10. 2002 m. balandžio 22 d. Panevėžio miesto apylinkės teismas pripažino pareiškėją kaltu dėl plėšimo ir turto prievartavimo². Aukščiausiasis Teismas priėmė galutinį sprendimą šioje byloje 2002 m. gruodžio 24 d.

11. 2003 m. vasario 7 d. kitoje baudžiamojoje byloje dėl plėšimo ir turto prievartavimo³ prokuroras tais pačiais pagrindais priėmė dar vieną nutarimą dėl pareiškėjo laišku cenzūravimo.

12. 2003 m. balandžio 1 d. prokuroras nutarė cenzūrą panaikinti, nes ikiteisminis tyrimas buvo baigtas.

13. Didžiąją dalį minėto laikotarpio pareiškėjas buvo kalinamas Šiaulių tardymo izoliatoriuje, išskyrus laikinus perkėlimus į kitas įkalinimo įstaigas. Vyriausybės teigimu, nuo 2001 m. lapkričio 19 d. iki 2003 m. balandžio 1 d. Šiaulių tardymo izoliatoriuje iš viso buvo cenzūruotas 121 laiškas, kurių siuntė ar gavo pareiškėjas. 113 iš tų laišku buvo siųsti pareiškėjo sutuoktinei arba gauti iš jos. Likę 8 laišakai siųsti arba gauti iš: a) pareiškėjo įtariamo bendrininko sugyventinės G. B.; b) pareiškėjo įtariamo bendrininko S. A.; c) pareiškėjo pažįstamo, nuteistojo K. V.; d) pareiškėjo pažįstamų A. E. ir G. G.

14. 2003 m. rugsėjo 1 d. Panevėžio miesto apylinkės teismas kitoje baudžiamojoje byloje nuteisė pareiškėją už plėšimą ir turto prievartavimą⁴. Galutinį sprendimą šioje byloje priėmė Aukščiausiasis Teismas 2004 m. vasario 24 d.

15. 2005 m. sausio 14 d. Šiaulių apygardos teismas pareiškėją dar kartą nuteisė už kitą nusikaltimą. Šiuo metu pareiškėjas atlieka bausmę Marijampolės pataisos namuose.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

16. Kardomojo kalinimo įstatymo 15 straipsnis:

„1. <...> Kalinamojo siunčiami laišakai, išskyrus šio straipsnio antroje dalyje numatytus atvejus, taip pat jo vardu gauti laišakai gali būti cenzūruojami <...>.

2. [Valstybės institucijoms] ir Europos žmogaus teisių teismui <...> adresuoti pasiūlymai, prašymai (pareiškimai) ir skundai necenzūruojami ir išsiunčiami per vieną darbo dieną nuo gavimo momento.“

17. Kardomojo kalinimo vietų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. rugsėjo 7 d. įsakymu, 90 punkte numatyta, kad tardymo izoliatoriaus personalui draudžiama cenzūruoti kalinamųjų siunčiamus bei jų vardu gaunamus laiškus savo iniciatyva, nesant atitinkamos nutarties ar nutarimo, priimto pagal Kardomojo kalinimo įstatymo 15 straipsnį.

TEISĖ

I. IŠANKSTINIS VYRIAUSYBĖS PRIEŠTARAVIMAS

18. Vyriausybė teigė, kad, atsižvelgdamas į Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimus, galiojusius nuo 2002 m. balandžio 17 d., pareiškėjas galėjo bendra tvarka skųsti teismui bet kurį prokuroro nutarimą, priimtą ikiteisminio tyrimo metu. Kadangi pareiškėjas neskundė prokuroro 2001 m. lapkričio 19 d. ir 2003 m. vasario 7 d. nutarimų, kuriais buvo sankcionuota jo laišku cenzūra, šie pareiškėjo skundai turi būti atmesti dėl vidaus priemonių nepanaudojimo.

¹ 2000 m. lapkričio 14 d. asmens laikino sulaikymo protokole nurodyta, kad pareiškėjas sulaikytas 2000 m. lapkričio 14 d. dėl turto prievartavimo (*vert. past.*).

² 2002 m. balandžio 22 d. Panevėžio miesto apylinkės teismo nuosprendžiu pareiškėjas pripažintas kaltu dėl plėšimo. 2002 m. liepos 29 d. nuosprendžiu Panevėžio apygardos teismas šią veiką perkvalifikavo į chuliganizmą (*vert. past.*).

³ 2003 m. vasario 7 d. prokuroro nutarime nurodyta, kad baudžiamoji byla iškelta dėl turto prievartavimo (*vert. past.*).

⁴ 2003 m. rugsėjo 1 d. Panevėžio miesto apylinkės teismo nuosprendžiu pareiškėjas nuteistas už turto prievartavimą (*vert. past.*).

19. Teismas primena, kad šioje byloje nutarime dėl pareiškimo priimtumo konstatuota, jog pareiškėjo laiškų su privačiais asmenimis cenzūra Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2001 m. lapkričio 19 d. iki 2003 m. balandžio 1 d. buvo sankcionuota vadovaujantis galiojančiais teisės aktais, todėl nebuvo reikalaujama, kad dėl šio klausimo pareiškėjas būtų panaudojęs vidaus teisinės gynybos priemones. Be to, Vyriausybė neįrodė, kad nagrinėjamu laikotarpiu egzistavo veiksminga teorinė ar praktinė kreipimosi į teismą su minėtais skundais galimybė (žr. *Valašinas v. Lithuania* (dec.), no. 44558/98, 2000-03-14); taip pat žr. palyginimui *Jankauskas v. Lithuania* (dec.), no. 59304/00, 2003-12-16).

20. Todėl Vyriausybės išankstinis prieštaravimas turi būti atmestas.

II. DĖL KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

21. Pareiškėjas skundėsi dėl jo susirašinėjimo su privačiais asmenimis cenzūros Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2001 m. lapkričio 19 d. iki 2003 m. balandžio 1 d. Jis teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, kuriame yra numatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

22. Vyriausybė įrodinėjo, kad cenzūruojami buvo tik pareiškėjo laišškai privatiems asmenims, o cenzūra buvo sankcionuota prokuroro nutarimais, priimtais pagal galiojančius vidaus teisės aktus. Nutarimai priimti siekiant apsaugoti liudytojus ir nukentėjusiuosius keliose pareiškėjui iškeltose baudžiamosiose bylose ir toks cenzūravimas buvo pateisinamas pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį.

23. Pareiškėjas nesutiko su Vyriausybės argumentais ir teigė, kad jo susirašinėjimo su šeima ir pažįstamais asmenimis cenzūravimas be jokios atrankos pažeidė Konvencijos 8 straipsnį.

24. Teismas laiko esant nustatyta, kad nuo 2001 m. lapkričio 19 d. iki 2003 m. balandžio 1 d. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracijos pareigūnai cenzūravo 121 pareiškėjo gautą arba siųstą laišką, kurių daugiausia buvo siūsti ar gauti iš situoktinės (žr. § 13). Kadangi nei Vyriausybė, nei pareiškėjas nenurodė, kokia buvo cenzūros forma, manytina, kad minėti laišškai buvo bent jau atplėšti ir perskaityti pareiškėjui nedalyvaujant, o vėliau prijungti prie pareiškėjo bylos ir ten laikomi (taip pat žr. Teismo sprendimą pirmiau cituotoje byloje *Jankauskas v. Lithuania*, § 20, 2005-02-24). Taigi Konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje numatyta pareiškėjo teisė į susirašinėjimo slaptumo gerbimą buvo ribojama, o tai galėtų būti pateisinama tik esant antrojoje dalyje nurodytoms sąlygoms. Toks ribojimas turi būti nustatytas įstatymo, juo turi būti siekiama teisėto tikslo ir jis turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje tam tikslui pasiekti (žr. Teismo sprendimą pirmiau cituotoje *Valašino* byloje, 2001-07-24, ECHR 2001-VIII, § 128).

25. Neginčijama, kad ribojimas šioje byloje turėjo teisinį pagrindą, t. y. Kardomojo kalinimo įstatymo 15 straipsnio nuostatas, ir Teismas sutinka, kad juo buvo siekiama teisėto tikslo – „užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams“. Dėl būtinumo taikyti apribojimą, pabrėžtina, kad cenzūravimas buvo vykdomas atliekant ikiteisminį tyrimą dviejose baudžiamosiose bylose dėl plėšimo ir turto prievartavimo⁵. Tam tikras laiškų, kuriuos pareiškėjas gavo ar siuntė pažįstamiems, ypač susirašinėjimo su anksčiau teistais ar pavojingais asmenimis, cenzūravimas gali būti pateisinamas siekiant apsaugoti liudytojus ar nukentėjusiuosius baudžiamosiose bylose. Vis dėlto privataus susirašinėjimo, ypač su žmona, cenzūra galėjo neteisėtai atskleisti kai kuriuos jo asmeninio ar šeimos gyvenimo aspektus. Toks ribojimas, koks buvo taikomas šioje byloje, galėjo būti pateisinamas, jei būtų buvusios konkretesnės pateisinančios aplinkybės (palyginimui, žr. *mutatis mutandis Silver and Others v. the United Kingdom*, 1983-03-25, Series A no. 61, §§ 99–105). Visgi Vyriausybė nepaaiškino, kodėl 121 laiško kontrolė buvo būtina. Iš tiesų nebuvo nurodyta net prokuroro 2001 m. lapkričio 19 d. ir 2003 m. vasario 7 d. nutarimais sankcionuoto cenzūravimo (žr. §§ 9 ir 11 pirmiau) forma – vokų atplėšimas, laiškų skaitymas, sulaikymas, neperdavimas ar kitokia kontrolės forma, o tai iš esmės prilygsta *carte blanche*⁶, t. y. leidžia pareigūnams daryti per daug įtakos pareiškėjo

⁵ Abi baudžiamosios bylos buvo iškeltos dėl turto prievartavimo (*vert. past.*).

⁶ Visiška veiksmų laisvė (*vert. past.*).

bendravimui su išoriniu pasauliu (palyginimui, žr. *mutatis mutandis* pirmiau cituotą sprendimą *Jankausko* byloje, §§ 21–23). Teismas primena savo praktiką, pagal kurią tokiems įstatymams, kaip šioje byloje, keliami tam tikri kokybės reikalavimai (palyginimui, žr. *inter alia Calogero Diana v. Italy*, 1996-11-15, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V, p. 1775, §§ 32–33; *Domenichini v. Italy*, 1996-11-15, *Reports* 1996-V, §§ 29–33; *Petra v. Romania*, 1998-09-03, *Reports* 1998-VII, §§ 37–40). Teismas ypač pabrėžia būtinybę preciziškai parengti vidaus teisę, leidžiančią taikyti minėtas priemones, ir būtinybę reguliariai peržiūrėti nutarimus dėl cenzūravimo atsižvelgiant į cenzūros pobūdį ir trukmę. Šioje byloje Teismas pasigenda tokių įstatyminių nuostatų.

26. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

III. DĖL KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMO

27. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

28. Pareiškėjas reikalavo 100 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

29. Vyriausybė šį reikalavimą laikė per dideliu.

30. Teismas mano, kad pareiškėjas patyrė neturtinės žalos dėl Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo (žr., pavyzdžiui, pirmiau minėtus sprendimus *Valašino* (§ 141) bei *Jankausko* (§ 28) byloje). Vertindamas teisingumo pagrindais, Teismas šiuo pagrindu priteisia pareiškėjui 1000 eurų.

B. Kaštai ir išlaidos

31. Pareiškėjas nepateikė jokių reikalavimų dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, taigi šiuo pagrindu Teismas nepriteisia pareiškėjui jokios sumos.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

32. Teismas mano, kad palūkanos nevykdant įsipareigojimų turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

1. *Nustato*, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis;

2. *Nustato*:

a) kad per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui 1000 eurų (vieną tūkstantį eurų) neturtinei žalai atlyginti ir bet kokį mokestį, kuris gali būti taikomais šiai sumai;

b) nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo per įsipareigojimų nevykdymo laiką turės būti mokamos paprastosios palūkanos nuo minėtos sumos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą pridedant 3 procentus;

3. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2006 m. lapkričio 16 d. vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Vincent BERGER
Kancleris

Boštjan M. ZUPANČIČ
Pirmininkas